

Człowiek i przyroda

1. Antropopresja na cennych obszarach

Najcenniejsze pod względem przyrodniczym miejsca są często chętnie odwiedzane, a w sezonie turystycznym wręcz oblegane, na przykład nad morzem, jeziorami czy w górach. Górskie szlaki projektuje się tak, aby zwiedzający mogli podziwiać najatrakcyjniejsze w danym rejonie walory przy uwzględnieniu względów bezpieczeństwa oraz zachowaniu wartości przyrodniczych i kulturowych. Dobre praktyki w tym zakresie można zauważyć w wielu parkach narodowych, w których turystyka stanowi bardzo ważny element funkcjonowania, tuż obok podstawowej roli parku, jaką jest ochrona najcenniejszych krajowych zasobów przyrody.

Spora część obszarów Natura 2000 pokrywa się z innymi formami ochrony przyrody: rezerwatami, parkami krajobrazowymi, parkami narodowymi i innymi. Turystyka w Polsce jest obecnie intensywnie rozwijającym się sektorem gospodarki – najchętniej odwiedzamy tereny, gdzie przyroda zachowana została we względnie niezmienionym stanie. Jednak niekontrolowany rozwój branży turystycznej prowadzi do zagrożenia przyrody, dlatego w tym obszarze konieczne jest myślenie strategiczne. Nie oznacza to zamknięcia dostępu do pewnych obszarów, lecz stworzenie odpowiednich warunków: szlaków, ścieżek, miejsc odpoczynku i funkcjonalnego zaplecza w taki sposób, aby można było podziwiać przyrodę, nie stanowiąc dla niej zagrożenia i mając przy tym na uwadze ideę zrównoważonego rozwoju.

Aktywność turystyczno-rekreacyjna to tylko jeden z czynników antropogenicznych negatywnie wpływających na przedmioty ochrony w obszarach Natura 2000. Człowiek odpowiada też za rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych. Walka z nimi jest trudna i wymaga czasochłonnych i kosztownych zabiegów. Obce gatunki są przenoszone i wprowadzane do środowiska przypadkowo, ale także celowo. Wiele gatunków roślin pochodzących z różnych stron świata wprowadzono do Europy jako rośliny ozdobne w parkach i ogrodach, albo w innych celach np. gospodarczych. Z czasem niektóre z nich, chociażby czeremcha amerykańska, rozprzestrzeniły się w Polsce w sposób bardzo ekspansywny i inwazyjny, zagrażając rodzimym cennym zbiorowiskom roślinnym.

2. Problemy

Człowiek zostawia po sobie wiele śladów, z którymi nie zawsze przyroda może sobie poradzić. Odpady, hałas, zanieczyszczenie, zadeptywanie roślin, płoszenie zwierząt – to wszystko może być efektem ubocznym wskazującym na odwiedzenie danego miejsca przez turystów. Wiele zależy od nas samych. Regulacje prawne i właściwie zaprojektowana infrastruktura rekreacyjna nie zadziałają bez wykształcenia w ludziach odpowiedniej kultury i odpowiedzialnej postawy szacunku dla przyrody.

Słynne polany krokusowe w Dolinie Chochołowskiej stanowią cel masowych odwiedzin w okresie kwitnienia tych pięknych, delikatnych roślin. W jednym sezonie potrafi tam przybyć kilkadziesiąt tysięcy osób. Co roku nagłaśniane są przy tym przypadki skrajnych zachowań: zdarzają się turyści, którzy w poszukiwaniu szczególnych estetycznych wrażeń deptają kwitnące łąki, rozkładają na nich koce i wjeżdżają samochodami, a nawet rozpalają grille. Co roku park narodowy angażuje własne służby oraz straż miejską, policję i wolontariuszy, aby zapobiegać negatywnym zachowaniom.

Szczególnie wrażliwe na penetrację turystyczną są ekosystemy nadmorskie oraz tereny wysokogórskie. Siedliska leśne pod wpływem bezpośredniej antropopresji również mogą ulegać degradacji, do której przyczynia się wydeptywanie „dzikich” ścieżek, erozja gleby na skutek jazdy rowerami czy quadami, hałas, zaśmiecanie i płoszenie zwierząt. Mimo wysokiej już świadomości, czym jest ochrona gatunkowa, wciąż niestety zdarza się zrywanie lub wykopywanie chronionych roślin w celu przesadzenia ich do własnego ogródka.

3. Działania

Zadania ochronne ustanowione dla obszarów Natura 2000 w większości koncentrują się na działaniach ochrony czynnej, mających na celu zachowanie siedlisk i gatunków. Plany zadań ochronnych bardzo rzadko narzucają wprost konieczność zaprojektowania konkretnych rozwiązań adresowanych do turystów. Jeśli tak jest, dotyczy to obszarów o silnej presji zwiedzających, na przykład górskich szlaków czy terenów nadmorskich. Podstawowy mechanizm ochronny to tzw. kanalizacja ruchu turystycznego, czyli pokierowanie strumienia odwiedzających wygodnym szlakiem dookoła cennego miejsca, by mogli je podziwiać, ale nie niszczyć. Konieczne uzupełnienie działań ochronnych stanowi edukacja, dlatego ścieżki przyrodnicze często wyposaża się w tablice informacyjne przedstawiające również odpowiednie zasady postępowania.

4. Przykłady

Obszar Mierzeja Sarbska to jedno z najpiękniejszych miejsc naszego wybrzeża, który stanowi miniaturę słynnych wydm Słowińskiego Parku Narodowego. Presja turystów jest na tyle silnym zagrożeniem dla tego obszaru, że stwierdzono konieczność zaprojektowania i wybudowania ścieżki edukacyjnej typu „Nordic walking” na terenie Nadleśnictwa Lębork. Powstała trasa długości ok. 7 kilometrów, zlokalizowana między brzegiem Bałtyku a Jeziolem Sarbsko, prowadząca turystów wygodnym szlakiem poprzez zbiorowiska leśne i wydmy na nadmorską plażę.

Ruiny Zamku Homole, atrakcja turystyczna zyskująca na popularności, znajdują się na obszarze Natura 2000 „Grodziny i Homole koło Dusznik”, w pobliżu Głównego Szlaku Sudeckiego. Nadleśnictwo Zdroje przeprowadziło wygodną drewnianą kładkę nad cennym siedliskiem łąkowym, wraz towarzyszącą infrastrukturą, tablicami informacyjnymi, ławeczkami, schodami prowadzącymi na szczyt góry Gomoła oraz tarasem otaczającym pozostałości ruin zamku. Dzięki temu turyści mogą w wygodny sposób zwiedzić to miejsce, nie niszcząc przy tym cennych siedlisk przyrodniczych.

5. Ciekawostki

Na terenie Nadleśnictwa Krościenko znajduje się stanowisko pszonaka pienińskiego, rośliny, która jest karpackim endemitem – gatunkiem występującym na ograniczonym, niewielkim obszarze i nigdzie poza nim. Zadaniem nadleśnictwa jest zabezpieczenie stanowiska gatunku, zlokalizowanego w bliskim sąsiedztwie szlaku turystycznego. Endemitów mamy w Polsce niewiele, głównie w górach. Wynika to z historii minionych okresów geologicznych. Zlodowacenie na terenie Polski ustąpiło relatywnie późno i dopiero od tego momentu rozwijała się przyroda ożywiona. Ponadto obszar naszego kraju jest przeważnie nizinny, bez barier utrudniających przemieszczanie się gatunków roślin i zwierząt.

Mapa

Nadleśnictwa Lębork, Krościenko, Międzyzlesie, Zdroje